

KRAŽIU. AIDAI

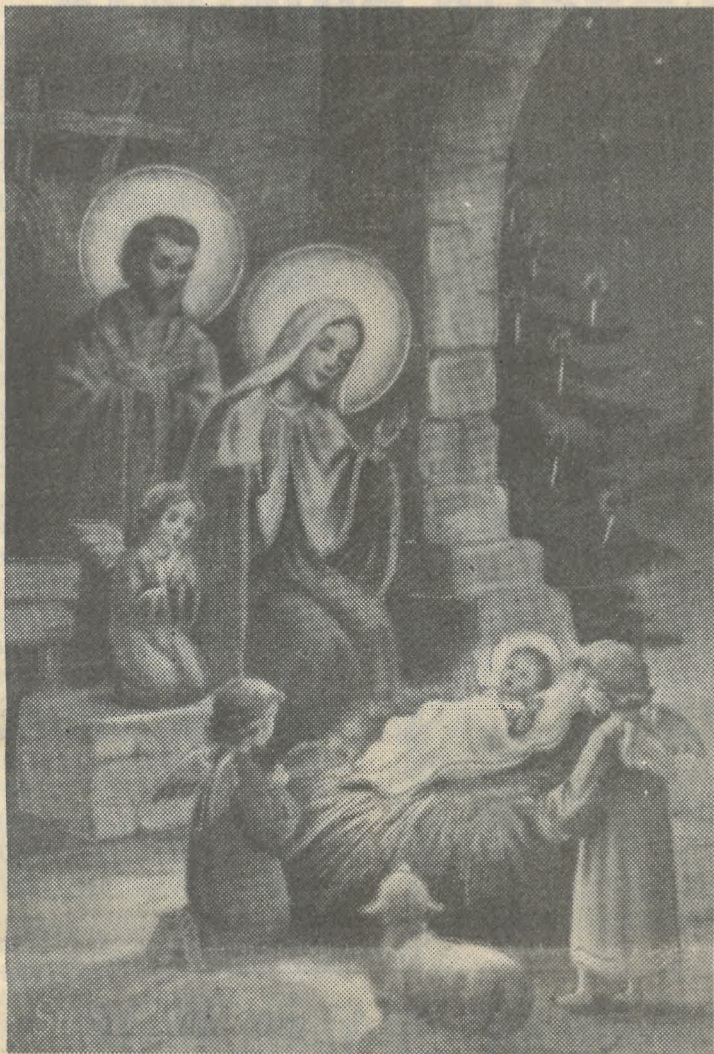
KRAŽIŲ LAIKRAŠTIS

Eina nuo 1939 m.

Nr. 55 (58)

1994 m.
GRUODIS

SU ŠV. KALĖDOMIS, BRANGIEJI SKAITYTOJAI! LAIMINGESNIŲ, TURTINGESNIŲ, DVASINGESNIŲ NAUJŲJŲ!

*Kal šims grįžt saulė gruodžio lediniais sodais
Į didelę ir šiltą vasarą,
Užgims vėl Jis - mūsų džiaugsmas, mūsų paguoda
Vienišoj prakartėlėj, kur šienas ir sielos kvepia
Viltim ir gėrli visiems, kurie šioj žemėj
Vargo kryžių nešame.*

*Tebūna pilnos džiaugsmo Jūsų širdys Kalėdų rytą,
Telydi Dievo malonė Jūsų žodžius ir darbus.
Mus gaubia vienas dangus, žvaigždynais švytintis,
Mus sujungia kraujo ryšiais mellė artimul.*

* * *

Kalėdos ateina kaip išsipildymas po ilgo laukimo. Iš tamsos ir liūdesio, iš draskančio širdį ilgesiu kažko kilnesnio išnyrime į šviesą, į viltį, į sielos apsisvalymą.

Visas žmogaus gyvenimas susideda iš laukimo. Vaikystėje laukėme Kalėdų senelio, laukėme šilumos ir meilės iš mus supančiųjų, suaugę tikimės pagaliau save įtvirtinti pripažinime, padėtyje visuomenėje, laukiame, kol mūsų tikslai taps tikrove. Laukimas gali būti pasyvus ir

aktyvus. Jeigu imperijos priespaudos metu mes būtume tik savyje laikę nepriklausomybės idėją, vargu ar ji būtų įsikūnijusi. Reikėjo aukų, reikėjo drįstančių kalbėti ir veikti už mus, tylinčius ir susitaikiusius.

Ir štai išsipildė ilgametė dorų lietuvių viltis, išsiliejusi džiaugsmu ir euforija. Tačiau tai buvo trumpa triumfo akimirka. Blogis, užsislėpęs gyvenime ir mummyse, labai neilgai laukė savo meto. Atstumtųjų ir liūdinčių Dievas buvo išguitas iš mūsų tarpo, sugrįžo Aukso veršis, dar labiau atsigavęs ir įniršęs. Vėl

viskas perkama ir parduodama. Net gerumas. Slaugė Ilgoninėje net neprieš prie nevalkščiojančio ligo, jeigu jai nebūs iš vakaro užmokėta. Temidė užsimerks prieš skurdžių, bet išteisins gausiai paausinusio jos ranką. Už kiekvieno gatvės kampo tavęs laukia nebaudžiamas smurtas ir prievarta. Tamsa atkakli. Gėris klaidžioja naujojo gyvenimo labirintais, retai, labai retai surasdamas kelią į mūsų širdis. Ak, tās dalktų kultas! Žmogų vertiname pagal tai, ką jis turi, o ne pagal tai, ką duoda. Tarsi tie gražūs namai, brangūs baldai, supermašinos gali atstoti dvasios lobius. Visa tai, iš ko šiandien kuriame savo prestižą, anksčiau ar vėliau pasiliks ant kranto visus sulyginančios Mirties upės. Paskui mirusiojo karstą neseks nei verkiantis šaldytuvas, nei jo valdytų krautuvų eilė. Išliksime tik tiek, kiek sugebėjome tapti šalia mūsų esančių sielų savastimi. Kitoks tik mūsų gerų darbų aidas. Todėl skubėkime daryti gera. Ne reklamai, ne tam, kad mūsų vardą garbintų čia ir dabar. Ekime su gėriu kaip su žibintu naktį, kad jis nors truputį praskaidrintų tamsą. Eikime šypsodamiesi, ir žmonės atsigrės į mus, kupini šilumos ir švelnumo. Ir kiekvienas paskutinis kšnīs, pasidalintas su alkstančiu, taps ta duona ir žuvimi, kuriomis galima pasotinti visus alkanuosius. Nebijokite būti kelstais ir nepanašiais į minią - minia pakeis savo idealus taip pat greit, kaip keičiasi rudenį oras. Nebijokime turėti savų idealų ir tegul jie būna kilnūs. Asmenybės anksčiau ar vėliau iškilis į joms priderančią vietą. Pagaliau suprasime, kad tauta, norėdama išlikti, pirmiausia turi puoselėti savo kultūrą, papročius, o ne mesti rožes po ekonomikos tanko vikšrais. Ateis toks laikas, kai Mokytojas, Poetas, Kunigas ar bet kuris kitas intelektualas bus išgirstas ir supastas, ir jam bus skiriama priderama pagarba. Kada nors ateis Gėrio Kalėdos - palaiminti tuo tikintys! Todėl nebijokime aukų ir kančios ir ateinančią Kristaus Užgimimo ir visų mūsų Atsinaujinimo šventę sutikime su ištiesta ranka, pilna Gerumo duonos, su atverta širdimi, spindinčia paguoda ir viltimi.

Regina BIRŽINYTĖ

SVEIKINU VISUS KELMĖS RAJONO ŽMONES SU ŠV. KALĖDOMIS IR NAUJAISIAIS 1995-SIAIS METAIS, LINKIU SVEIKATOS, ISTVERMĖS NELENGVAME DVASINIO ATGIMIMO IR LAISVĖJIMO KELYJE.

Seimo narys ANTANAS RAČAS

SVEIKINAME SEIMO NARĮ ANTANĄ RAČĄ SU ŠV. KALĖDOMIS IR NAUJAISIAIS 1995-SIAIS METAIS, LINKĖDAMI JAM SVEIKATOS IR ISTVERMĖS, ŽENGIANT SUNKIAIS POLITINIO VISUOMENINIO GYVENIMO KELIAIS.

NUOŠIRDŽIAI DĖKOJAME UŽ VISOKERIOPĄ PARAMĄ KELMĖS RAJONO ŪKININKAMS.

Kelmės ūkininkai

Amelija MILTENIENĖ

ŠVENTA GIESMĖ

Skiriu M. Jakaitienai
"Lietuva, Tėvyne mūsų..." -
Sukepusios lūpos
Kartoja šventą naktį...
Tamsu. Tik žvaigždės ir žvakės...
Vieni kelia šampano taurę,
Kiti - skambų pažadą, ateičiai,
O mes - šventą giesmę
Naujametui nakčiai
Ir gėstančiai širdžiai...
Lietuva!
Kol mirstančios lūpos
Kartos Tavo vardą -
Tu nemirtingai!

NETEKTIS

Mirtys! Netikėtus, skaudžiai ankstyvos. Iš šio gyvenimo į Anapilį vienas po kito iškeliauja karta, kurios šaknys dar buvo gliaul smilgusios į 16-los Vasario Nepriklausomosios Lietuvos žemę ir iš jos sėmėsi stiprybės ir valios iškentėti okupacijas ir žudynes, kalėjimus ir tremtis, išdavystes ir provokacijas ir išlikti - išlikti, kad ateinančios kartos galėtų semtis gausių dvasios lobų.

Lapkričio 7 d. palydėjome į amžinojo poilsio vietą aktyvų

Lietuvos Atgimimo visuomenininką ir žymų rajono gydytoją J. Kaliną. Jo asmenybės kelias - gyvoji Lietuvos istorija. Ankstyvoje jaunystėje pergyveno tris Lietuvos okupacijas, trijų epochų lūžius - prieškario nepriklausomos, pokario sovietinės ir dabartinės postkomunistinės. Nel sunkūs lagerio, nei ilgai okupacijos metal neišdildė ir šios asmenybės proto bei širdies aukščiausią lietuvių tautos vertybių - Laisvės, Nepriklausomybės, savarankiškos Valstybės.

Išaušus Kovo 11-ajai, daktaras J. Kalina nusikratė dvasinių bei intelektualinių okupacijos pančių, nepalsydamas depolitizavimo bei pragmatizmo varžtų, ryžtingai perėjo nepriklausomosios Lietuvos pusėn. Daktaro J. Kalinos visuomeninė-politinė pozicija, prasižėjęs Lietuvos Atgimimui, parodo, kuriuo keliu reikia eiti tiems intelektualų sluoksniams, kurių mentalitetas (mąstysena) tebėra marksizmo-leninizmo reliktų vergovėje.

Daktaro J. Kalino mirtis - per ankstyva netektis mūsų visuomenei.

Lietuvos Sąjūdžio
Kelmės rajono
Koalicinė Taryba

PAMĄSTYKIME

(PRIE MIKROFONO KĘSTUTIS GIRNIUS)

Atėjusi į valdžią LDDP žadėjo depolitizuoti Lietuvos viešąjį gyvenimą, dalykiškiau spręsti svarbius valstybės klausimus. LDDP jau dvejus metus valdo Lietuvą. Laikas įvertinti, kiek pažengta normalizuojant Lietuvos politinį gyvenimą.

Seimo elgesys tvirtinant Aukščiausiojo teismo teisėjų rodo, kad nėra kuo džiaugtis. Teisėjų

kurių kadencija tęsiasi net 9 metus, buvo patvirtinti vien LDDP balsais.

Vienpusiškas vienpartinis LDDP sprendimas priimtas panaikinant Rezistencijos dalyvių teisių komisiją. Šis klausimas itin politizuotas, ir verdančios aistros ne tik nenurims, bet paaštrės.

Kai kurie LDDP nariai vis aiškiau reiškia nepasitenkinimą dėl turto restauravimo bažnyčiai, regina priimti

įstatymus, kurie greičiau reguliuotų šį procesą. Tuo siekiama, kad religinės bendruomenės kuo mažiau atgautų savo turto.

LDDP veda labai politizuotą kadry politiką. Partinė ištikimybė yra svarbesnis kriterijus negu profesionalumas. Vis daugiau senųjų nomenklatūrinių skiriama į atsakingas pareigas. Susidaro įspūdis, kad LDDP nuosekliau valo kadrus negu Sąjūdis, labiau rūpinasi savųjų įdarbinimu ir nesavųjų pašalinimu.

Nukelta į 2 p.

PAMAŠTYKIME

Atkelta iš 1 p.

Per pirmuosius dvejus savo valdymo metus LDDP nepajėgė depolitizuoti viešojo gyvenimo, kadru politikos. Dažnai girdimas teigimas, kad LDDP turi tautos mandatą valdymui - Seime balsų daugumą, tad ir teisę viską spręsti.

Prieš keletą savaičių Seime svarstant rezistencijos dalyvių pažymėjimų išdavimo klausimą, vyko karštos diskusijos. Jų metu išryškėjo esminiai požiūrių į naująsias Lietuvos istoriją skirtumai. Seimo narys A. Albertynas teigė, kad 1940 m. birželį Lietuvą pardavė ne A. Sniečkus, o prezidentas A. Smetona, ir kad 1940 m. Tarybų Sąjunga Lietuvos neokupavo, o įvedė papildomus Raudonosios armijos dalinius. Posėdžio metu A. Albertynas bandė apibrėžti, ką reikėtų laikyti tikraisiais rezistentais. Jo teigimu, didžiausieji kovotojai prieš okupantus buvo tarybiniai partizanai ir jų vadas A. Sniečkus. Rezistentų pažymėjimą

pasiūlė suteikti ir A. Brazauskui už tai, kad atskyrė Lietuvos Komunistų partiją nuo Maskvos.

Polemikoje dalyvavęs politinių kalinių sąjungos pirmininkas A. Stašiškis padėkojo už LDDP atvirumą, kuris parodė, jog partija tęsia tą pačią politiką, kurią vykdė Stalino tarnai ir stribai.

Seimas priėmė sprendimą, kuris panaikina Rezistencijos dalyvių teisių komisiją. Rezistencijos pažymėjimų išdavimo funkcija perduodama Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centrui - tiek nepasitikėjimo ir alstrų sukėlusiai V. Skuodžio vadovaujamai įstaigai.

Septynios Seimo frakcijos (išskyrus lenkų ir LDDP) išplatino pareiškimą, kuriame išreiškiama nuomonė, kad šiais ypač jautriais klausimais primesti vienpusišką, vienpartinį LDDP sprendimo variantą yra ne tik neetiška, bet ir žalinga visuomenės interesams.

(Iš TS(LK) spaudos biuro informacijos)

IŠ MŪSŲ KRONIKOS

Lietuvos Ūkininkų sąjunga ir Konstitucinis centras organizavo konkursą "Metų ūkininkas", kuriame pirmąją vietą mūsų rajone laimėjo ūkininkai Stefanija ir Pranas Karčiauskai. Jie gavo kvietimą į Žemės ūkio parodą "Žalioji savaitė", kuri vyks Berlyne 1995 m. sausio 19-23 d.

Lietuvos Ūkininkų sąjunga ir Konstitucinis centras 1995 m. planuoja išleisti informacinį leidinį "Žemė", kurį ūkininkų sąjungos nariai gaus nemokamai.

Tarpininkaujant Seimo nariui A. Račiui, tarp Vokietijos samariečių ir Šaltenių ūkininkų užsimezgė nuoširdi draugystė. Atvykę svečiai atvežė pieno šaldytuvą, kurį padovanojo ūkininkams J. ir V. Bracevičiams. Šaltenių ūkininkai dėkingi A. Račiui už pastangas jiems padėti.

Gruodžio 5 d. Respublikos ūkininkų sąjungoje vyko jaunųjų ūkininkų atranka praktikai į Švediją. Iš Kelmės rajono švedai pasirinko Tomą Gaupšą.

Gruodžio 7 d. Žemės ūkio rūmuose vyko Lietuvos žemdirbių Sąjūdžio tarybos posėdis, kuriame dalyvavo A. Vytuvytė. Buvo aptartos kaimo problemos ir uždaviniai ruošiantis rinkimams į savivaldybes.

Lapkričio mėn. į Kelmę buvo atvykę Berlyno policininkai. Svečiai atvežė medicinos aparatūros, invalidų vežimėlių, lovų, čiužinių ir kt. labdaros. Kelmės policininkams taip pat paliko vertingų dovanų.

Gruodžio 3 d. vyko LS Kelmės raj. Seimelio ir TS (LK) narių susirinkimas. Jame dalyvavo Seimo nariai A. Račas, A. Vaišnoras, Kovo 11-osios akto signataras A. Sėjūnas, Kelmės parapijos klebonas V. Grigaravičius ir kt. svečiai. Seimelyje buvo svarstomi politiniai ir organizaciniai klausimai.

Lapkričio 23 d. vyko "Carito" narių susirinkimas, kuriame pirmininke perrinkta D. Markeliūnaitė, pavaduotoja - S. Andriūtė, numatyti artimiausi darbai sutinkant Šv. Kalėdas ir Naujuosius metus. Kadangi "Carito" organizacija priklauso parapijai, jai vadovauja parapijos klebonas.

Z. Samušienė ir J. Bracevičienė su sūnumi Edmundu prie vokiečių samariečių dovanoto šaldytuvo.

J. STABINGIO nuotr.

MOKYDAMI KITUS, MOKOMĖS PATYS

(Seneka)

Vienodal pavojinga ir bepročiui įteikti kardą, ir nesąžiningam - valdžią. (Pitagoras)

Niekuomet nesislėpk už besilankstančio nugaros. (Bulgarų išmintis)

Ir visuomenės grįžtinėlė kartais būna suglžusi. (C. Melamedas)

Nėra gėdingesnės vergovės už sava norišką. (Seneka)

Garbės negalima atimti, ją galima prarasti. (A. Čechovas)

Laikas daro savo, o tu, žmogau? (S. Lacas)

"IŠ PRAEITIES TAVO SŪNŪS TE STIPRYBĘ SEMIA"

Penkiasdešimt fizinio ir dvasinio genocido metų skaudžiai žudė, griovė, naikino viską - žmones, kalbą, gamtą, papročius, tradicijas. Kad tik viskas būtų užmiršta, ištrinta ne tik iš gyvenimo, bet ir iš žmonių atminties. Sugrįžta žmogus iš tremties ar emigracijos į savo gimtąjį kaimą, o jame ne tik žmonių neišlikę, bet ir jo vardas

užmirštas. Ir tai suprantama: tokius sunokotus, viską užmiršusius lengviau buvo valdyti ir skatinti uoliai rinkti ir rašyti tik strībų ir kolūkių istorijas. Tačiau ne visi ir viską užmiršo. Gera šlandien minėti tokius, kurie po kruopelytę rinko ir dėjo į savo archyvus ne tik tai, ką liepė

partija ir vyriausybė. Šlandien atėjo laikas tuos lobius ne tik atrasti, bet ir išskirti, pagerbti, populiariai ir, žinoma, toliau juos turtinti. Aple tai buvo kaibėta rajono kraštotyrininkų ir istorijos mokytojų konferencijoje.

Siūlome savo skaitytojams dviejų žymių kraštotyrininkų - E. Dirmelkio ir V. Rimkaus rašinius iš Kražių žemės istorijos.

KRAŽIŲ "ŽIBURIO" GIMNAZIJOS AUKLĖTINIAI ANTANAS OŽELIS-RINBUTAS

Lietuvos karo aviacijos lakūnas Antanas Oželis (vėliau susilietuvino ir tapo Rinbutu) gimė 1907 m. sausio 20 d. Paginskių k. Kražių valsčiuje ūkininkų šeimoje. Mokėsi pradžios mokykloje ir Kražių "Žiburio" gimnazijoje. 1928 m. baigęs gimnaziją, įstojo į Pirmojo Lietuvos prezidento A. Smetonos karo mokyklą. 1930 m. baigė karo mokyklą jaunesniojo leitenanto laipsniu ir buvo paskirtas į Lietuvos kariuomenės kunigaikščio Valdoto 8-ąjį pėstininkų pulką būrio vadu. Vėliau Antanas Rinbutas ėjo vyresniojo karininko, kuopos vado, pulko telsmo sekretoriaus, ugniagesių komandos viršininko pareigas. 1933 m. jam suteiktas leitenanto laipsnis. 1935-1936 m. A. Rinbutas studijavo karo aviacijos kursuose. Čia įsigijo antros eilės karo lakūno-žvalgo specialybę ir buvo paskirtas į Šiaulių karo aviacijos trečiąją bombonešio eskadrilę. Žuvo 1937 m. rugpjūčio 21 d. Vaiguvo apylinkėse aviacijos katastrofoje kartu su lakūnu jaunesniojo puskarininku Albinu Palskiu.

V. RIMKUS

KALVYSTĖ KRAŽIŲ VALSČIUJE TARPUKARIO METU (1914-1940 m.) (Iš Kražių kraštotyros muziejaus fondų)

Tiksiai nustatyti, kuriose vietose buvo kalvės, sunku. Palyginus su kitomis apylinkėmis, Kražiai labiau pasižymėjo kalvyste. Daugiausia buvo kalama paprastų ūkiškų daiktų, įrankių. Tik kai kurie iš kalvių kuo nors išsiskirdavo - vieni jų geriau arklūs kaustė (Feliksas Lukošius), kiti geriau kirvius grūdino (J. Damkus), treči pasižymėjo peilių kalimu: Šaltis nuo Kietikiškių, V. Grigula iš Pamedžiokalnio. Kražių apylinkėse garsėjo Kazimieras Orvidas, o vėliau - jo sūnus Jonas Orvidas, ne tik kaip medžio drožėjas, bet ir darbais iš metalo, skardos. K. Orvidas kapų kryžiams liedavo metalinius smūtkelius, iš skardos dirbdavo bažnytines liktarnas, jas dailiai nudažydavo. Taip pat jis darydavęs bažnytinių vėliavų stiebų metalines viršūnes, merginoms sages ir kt. O jo sūnus Jonas dirbęs sudėtingesnius metalo dirbinius.

V. Radžius, J. Venckus iš Valpainių k. dirbdavę kaltukus, skaptukus.

Prie ypatingų amatininkų menininkų reikia skirti Kražiuose gyvenusį A. Mikutavičių, g. 1898 m., buvusį Lietuvos savanorį - kūrėją. Jis buvo metalo ir medžio meistras. Jo darbų yra Kražių kraštotyros muziejuje. Galima išskirti ir Kražiuose Pieuų gatvėje gyvenusį P. Kacucevičių, g. 1887 m., kuris šaltkalvio darbą dirbęs Šiauliuose, Rygoje. Nusimanęs apie daugelį šaltkalvių darbų. Jo didokas kambarys buvo pilnas visokiųjų šaltkalvių įrankių. Pr. Kacucevičius buvo lakios fantazijos, iškalbingas žmogus. Jo pasakojimai dažnai peržengdavo realybės ribas ir buvo panašūs į pasakas. Naiviems savo mąklime jie pasakodavo, kaip

pasidaręs sparnus ir nusileidęs nuo bažnyčios stogo, kaip 1905 m. buvęs didelis socialdemokratų veikėjas, kaip caro laikais į Vokietiją eksportavęs vėžius. Norėjęs net pasidaryti šaltu oru varomą motorą. Pr. Kacucevičius remontuodavęs pianinus, vargonus. Kartais pavaduodavęs Kražių bažnyčios vargonininką. Atnaujindavęs auksinius ir sidabrinus dirbinius. Buvo aistringas žvejys ir medžiotojas.

Didesnių ūkių savininkai turėdavo ir savo kalves, kuriose kai ką dirbdavosi patys. Dvaruose, kaip pvz., Kražių, Pašilės, Akmenių, Plusčių ir kt., irgi buvo kalvės. Iki 1940 m. Plusčių palivarke savininkas A. Gedgaudas turėjo kalvę ir pats, o gal kitų padedamas, šį tą kaldavosi. Ne per toli nuo jo Skruzdėlynės vienkiemio savininkas J. Maziliauskas taip pat turėjo kalvę ir pats joje kai ką kaldavosi. Didesnius padargus, žinoma, kaldavo kalviai savo kalvėse.

Kražiuose, J. Šukštos dvare, kalviavo tėvas ir du sūnūs Balseriai. Bene seniausias tuo metu buvęs Kražių kalvis Murauskis. Jis gerai dirbęs plūgus, o prie Medžiokalnio kalvis Jazdauskis kaldavęs skrynioms apkaustus, kryžiams pagražinimus.

Nagingi kalviai buvo Lietuvos savanoriai - K. Glazauskas, B. Karpas. Pastarasis turėdavęs ir nemažą mokinių - "gizelių".

Kaip buvo išsidėstęs kalvių tinklas Kražių valsčiuje?

Pamedžiokalnio k. gyveno keturi kalviai. Pas S. Kasparą, g. 1896 m., gyveno ir dirbo kalvis A. Karlikauskas, g. 1920 m. Kalvis V. Grigula, g. 1889 m., turėjo sūnus Praną, g. 1922 m., ir Bronių, g. 1926 m. Juodu abu

kalbė kalviavo J. Grigula, g. 1903 m.

Užgrabių k. buvo kalvis J. Zalcas. Jis gyveno ir dirbo pas ūkininką A. Zulcą, g. 1884 m. Klaunoriuose (nuo Kražių 5 km) gyveno Adomaitis-Adomavičius, Butkiškėje dirbo Levickis, Oreliškės k. - A. Žalpsys, Pakalniškėje - Urbonas, Piliakalnyje (5 km nuo Kražių) - darbštus kalvis Marcinkus, Žibuoklių k., už Butkiškės, kalviavo J. Norgaila, Kasčiukų k. - A. Kivylis, o netoliese, Grumbliuose - Navickas, Kalinauskas - Valpainiuose. Prie kelio Kražiai-Jauniškė kalviavo broliai Šteinai, A. Žalandauskas. Jauniškės k. dirbo kalvis J. Vaitkevičius, g. 1888 m., ir J. Petrošius, g. 1908 m., bei Vaitkus. Kuprėje (nuo Kražių 11 km) yra kalviavę Liorencas, Jankus. Lenkvyčiuose, Kaltinėnų link, kalvystės darbo dirbo Žiauberis, turėdamas daugiau nei 30 ha žemės. Jis buvęs JAV. Grįždamas į Lietuvą, parsivežė visus kalvystei reikalingus įrankius. Matyt, buvo geras kalvis, nes kai Antrojo pasaulinio karo metu apdegė Kražių bažnyčia ir iš jos bokšto krisdamas didysis varpas buvo sužalotas (nuo ugnies varpo aša nulūžo), kalvis Žiauberis ją pataisė.

Pašilės bažnytkaimyje buvo šie kalviai: J. Saunorius, g. 1903 m., J. Brazauskas, g. 1913 m., o Pašilės dvare dirbo kalvis J. Rukas, g. 1879 m.

Linkaučių k., prie kelio Kražiai-Kietikiškė, kalviavo D. Žilėnas, g. 1912 m., o Kietikiškės dvare dirbo kalvis L. Metrikis, g. 1909 m. Drukteniškės k. kalvystę vertėsi K. Martinkus, g. 1907 m. Karklėnų dvare dirbo kalvis S. Butkus, g. 1898 m., o Karklėnų k. - J. Tautkus, g. 1917 m.

KALVYSTĖ KRAŽIŲ VALSČIUJE TARPUKARIO METU (1914-1940 m.)

Atkelta iš 2 p.

Kalniškių k. (tarp Kražių ir Vaiguvo) buvo Šimkarų kalvė, Bielskiškiuose (prie kelio į Kelmę, Obelynės k.) kalviavo T. Andrijauskas.

Turbūt vienas tipiškesnių Kražių valsčiuje buvo F. Lukošius iš Slabados k., g. 1902 m. Nuo 1925 m. pradėjo versti šaltkalvystės amatu. Iš mažens beveik visai jam neteko mokytis. 1925 m. pradėjo mokytis kalvystės pas Kražių kalvį B. Karpą. Čia mokėsi 4 metus. Po darbo jis grįždavo į gimtąją Slabadą, kurioje buvo keletas ha dirbamos žemės. Dirbti kalvėje pradėdavo saulei tekant, o nusileidus baigdavo. Jo mokytoją kalvį visi turėjo vadinti viršininku meistru, o mokinį vadindavo gizeliu. Jo pasakojimu, šeimnininkė kalvienė jį maitindavo vidutiniškai. Gaudavo mėsos porciją, bet, sunkų kūjį priskilnojęs ir įtemptai dumplės dūmęs, jis, sakosi, būtų iš karto pusę kilogramo mėsos suvalgęs. Geležies kalimą jis taip pavalzdavo - viršininkas su kilograminiu kūjuku trinksi į geležį,

o gizas su 5 kg ar net su 10 kg sunkumo kūju tvotė tvoja. Kalvis kaire ranka laiko replėmis geležį, o dešine kartu su gizu muša. Meistras, mušdamas kūju, palaiko ritmą, tempą. Kalvė buvo lentinė, su langu, prie kurio pastatytas stalas įrankiams. Į žaizdrą orą pūsdavo dumplėmis. Jos buvo 1,30 m ilgio ir 0,7 m pločio. Gizelis turėdavo dumplėmis dumtį, kartais jį pavaduodavo atvykę į kalvę žmonės.

F. Lukošiaus kalvėje buvo šie pagrindiniai įrankiai: kūjis, priekalas, replės, "gvintauninkas", gražtai, rankinė bormašinė, spaustuvas, šmirgėlis, "gvazdaunė". "Gvazdaunė" - tai storas pailgas geležies gabalas su įvalraus dydžio skylutėmis (12, 14, 16, 20, 22, 24 ir t.t. mm skersmens). Jį vartojama vinimis kaiti. Pjūklelis geležiai pjauti pačių kalvių būdavo daromas iš dalgio. Jo ašmenyse padaromi danteliai. Dalgis užgrūdinamas. Replės kalviai darydavo patys; jų reikėjo įvalraus dydžio. Gražtus irgi patys

pasidarydavo. Žaizdras - vieta prie dumplių ugnelės, kur kūrenosi anglis geležiai kaitinti, o virš žaizdro - dūmtraukis. Kalvė - apie 20 kv. m ploto, priekyje - plačios durys, virš jų per visą kalvės plotą - lubos ir stogas, kad lietus nelytų. Pastatėlio užpakalinėje dalyje padarytos "staklės" arkliams kaustyti. Už vienkinkio darbinio "brikliuko" apkaustymą būdavo mokama 50 litų, už porinį - 80 litų, o už labai stipriai apkaustytą dvikinkį darbinį vežimą mokėdavo apie 100 litų. Rogių apkaustymas - iki 30 litų, naujo plūgo nukallimas - iki 30 litų, kirvio - 5 litai.

Visi žemdirbiai žino, kaip svarbu, kad arkliai būtų gerai pakaustyti. Tačiau ne visi kalviai vienodai kaustydavę arklius. Ir arkliai nevienodai jaučiasi vienaip ar kitaip pakaustyti. F. Lukošius gerai kaustęs

arklius. Jis pabrėždavo, kad tai daryti reikia sąžiningai.

Geležį grūdino vandenyje, alyvoje, išplaktoje smėlio ir molio košelėje, be to, į grūdinamąją skylę dėdavo druskos. Arklių kaustymo kokybė, pagal jį, priklauso nuo pasagų galų nukreipimo, pasagų ilgumo ar

trumpumo, nuo jų išgaubimo.

Laikui bėgant, išnyko dauguma kaimų, ir kalvė tapo retenybė. O juk tokių nągingų kalvių būta Kražių žemėje! Kaip tas A. Petrošius iš Papiusčių, kuris ir litus nukalti, ir pistoletą pasidaryti mokėjo.

E. DIRMEIKIS

Dvarininko J. Šlukštos šeima malūnas "prigulėjo"...

IŠ RAJONO ENCIKLOPEDIJOS

ANTANAS RINKEVIČIUS

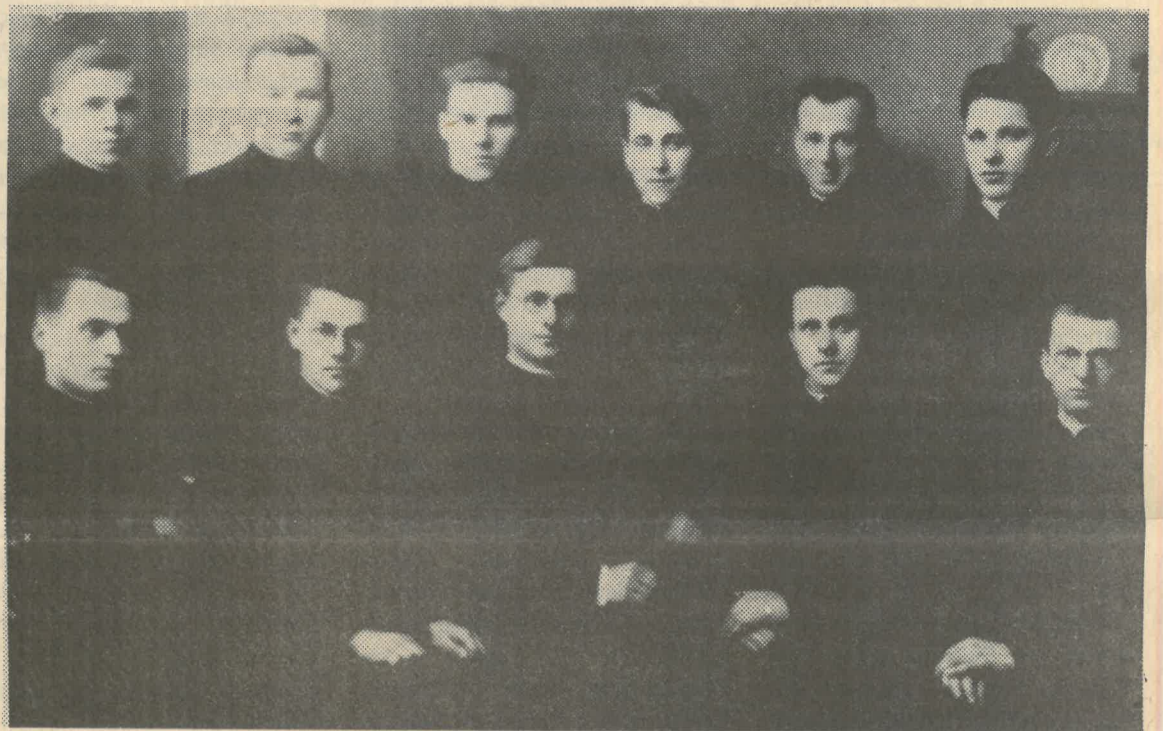
Dvasininkas, visuomenininkas kun. Antanas Rinkevičius gimė 1899 m. vasario 15 d. Budrių k., Garliavos valsčiuje (dabar - Kauno raj.) 1912 m. baigė Garliavos pradžios mokyklą. Muzikos mokėsi pas kompozitorių Juozą Naujį. Vokiečių kaizerinės okupacijos metais įstojo į Pirmosios Kauno gimnazijos 2 klasę. Mokydamasis dalyvavo J. Naujio chore. 1919 m. vasario 13 d. iš 5 klasės išėjo savanoriu ginti Tėvynės laisvės. Tarnavo antrajame pėstininkų pulke, baigė karo mokyklos antrąją laidą. Studijavo dvasinėje seminarijoje, vėliau - Lietuvos universiteto teologijos filosofijos fakulteto teologijos skyriuje Kaune. Kunigu pašventintas 1925 m. birželio 14 d. ir paskirtas į Siesikų (Ukmergės raj.) vikaru. 1928 m. iškeltas į Radviliškį ir tais pačiais metais - į Šėtą (Kėdainių raj.), kur dirbo progimnazijos kapelionu. 1929 m. rugpjūčio 24 d. A.

Rinkevičius skiriamas vikaru ir progimnazijos kapelionu į Kelmę. Čia 1930 m. laikinai ėjo vidurinės mokyklos (progimnazijos) direktoriaus pareigas, buvo tikybos mokytojas, vedė mokyklos chorą, dirbo Kelmės vartotojų kooperatyvo išdininu, vadovavo ateitininkų ir pavasarininkų organizacijoms. Pamoksluose pasisakydavo prieš tautininkų valdymą.

1933 m. kun. A. Rinkevičius iškeltas iš Kelmės ir paskiriamas Šiaulių valstybinės mergaičių progimnazijos tikybos mokytoju ir kapelionu. Nuo 1935 m. Šiauliuose buvo karo aviacijos kapelionu. 1941 m. pradžioje paskirtas į Raudondvarį. Ten 1977 m. mirė. Palaidotas Raudondvario bažnyčios šventoriuje.

Kun. A. Rinkevičius buvo aristokratiškos išvaizdos, taktiškas, ramaus ir malonaus būdo, mėgstantis jūmorą.

V. RIMKUS

Kražių "Žiburio" gimnazijos auklėtiniai - kunigai 1919-1929 m.

UŽ ŠVENTĄJĮ ŽYGI

(Tęsinys. Pradžia Nr. 54)

Praetame numeryje įvėlėme klaidą ir šio straipsnio autorystę priskyrimą V. Rimkui. Atsiprašome jo tikrąjį autorių Vincą GURSKĮ ir mūsų skaitytojus.

1940 m. kilo visuotinio pasipriešinimo banga. Susikūrė ir atitinkamos struktūros, kreipiančios gaivalingą jėgą į kovos vagą. Viena tokių struktūrų buvo Lietuvos Laisvės Armija, įsikūrusi 1941 m. pabaigoje. Tačiau ši organizacija nepasiruošė antrajai bolševikinei okupacijai, nesukūrė vieningo pagrindžio, daugelis jos iniciatorių pasitraukė į Vakarus ir rezidenciją paliko be vadų. Todėl pagrindis, nors ir veikė LLA vardu, pokario metais steigėsi iš naujo ir pusiau stichiskai. Ir vis dėlto okupacinės valdžios iš vietinių gyventojų sudaryti kolaborantų ginkluoti būriai, vadinami "stribais", nepajėgė įveikti to pagrindžio ir jiems teko tik vedlių vaidmuo. Kelmės valsčiuje buvo įkurdintas garnizonas.

Nelygi kova reikalavo daug aukų. Bet ji tęsėsi daugelį metų. Tuometinė krašto valdžia pažadėjo sudėjusiems ginklus amnestiją. Bet ar galėjo toks atsišaukimas padaryti didesnį įspūdį, jei jis buvo baigtas žodžiais "Tegyvuoja mūsų vadas ir mokytojas draugas Stalinai!" Ginkluotoji lietuvių kova pirmaisiais pokario metais labiau panėšėjo į sukilimą negu į pagrindžio veiklą. Kai kas šiandien išmintingai porina, kad Lietuva atgauti nepriklausomybę tuomet galėjo ne ginkluota, o tik parlamentine kova. Bet kokia parlamentinė kova buvo galima tuo metu? Lietuvos sukilėliai, manyčiau, suprato. Tačiau, matyt, reikėjo krauju nuplauti tą gėdos dėmę, kurią užtraukė kai kurių buvusių Lietuvos vadovų neryžtingumas. Derėjo parodyti pasauliui ir būsimoms kartoms, kad tauta su savo likimu nesusitaikė, kad ji ryžtingai atmeta smurtu jai uždėtą jungą. Netrukus paaikškėjo, kad reikia keisti taktiką, organizacinę struktūrą, vienyti pastangas. 1949 m. vasario mėn. atkuriamas Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdis, sujungęs visos Lietuvos pasipriešinimo pajėgas. Vakaruose

Lietuvos sritį įėjo "Prisikėlimo", "Žemaičių" ir "Kęstučio" apygardos. Pastarajai priklausė "Dariaus", "Vaidoto", "Aukuro" bei "Žebenškies" rinktinės (1948 m.) Tuometinėje Raseinių apskrityje teritorijoje veikė "Žebenškies" rinktinė, o Kelmės valsčiuje - viena iš tos rinktinės tėvonijų. Tėvonijos sudėtyje buvo atskiri partizanų būriai ir organizaciniai skyriai (OS). "Kęstučio" apygardai vadovavo J. Kasperavičius (1947 m. balandį žuvęs Batakių miške), po jo - J. Žemaitis. Nuo 1948 m. liepos mėn. jį pakeitė Danilevičius. Kelmės valsčiuje pagrindžiui tuo metu vadovavo Eisinas, po jo - K. Labanas.

1948 metais išdraskytas Kelmės miesto pagrindžio Laisvės Kovos Sąjūdžio skyrius palyginti greitai atsikūrė. Be manęs, jo veikloje dalyvavo neseniai paleistas Petras Petryla - Vėtra, Vytautas Jokubaustas - Ruduo, Bronė Gotautaitė - Auksė, Petras Eitmantis - Lengvenis, Jonas Sindickas, Povilas Venckevičius - Šiaudas, Aleksas Starožinskas, Antanas Stonaitis, Vaclovas Šimulis, Jonas Radvila, Albinas Stumbras

(vėliau pasitraukęs į partizanų būrį).

Spauda buvo tarsi gaivus lietutis jaunam, trapiam laisvės ilgesio želmaniui, skurstančiam Stalino saulės išdegintoje žemėje.

- Laba diena. Aš truputį paklydau. Kur čia yra PALINKĖS BERŽAS...

...PER LIEMENĮ, - užbaigdavau slaptažodį ir gaudavau iš ryšininko spaudos paketą.

Mūsų pareiga buvo spaudą išplatinti, priimti aukas jai remti - pinigų, popierių, rašomosios mašinėlės juosteles, kalkės lapus. Pasitaikydavo ir kuriozų. Kartą Liolių apylinkėje atsišaukimai į gyventojus atsitiktinai buvo išplatinti eilinio balsavimo išvakarėse. Žmonės paleido gaudą, kad "miškiniai" paskleidę lapelius, kuriuose grasinama: "Kas balsuos, tas nealsuos!", nors ten nė žodžio nebuvo apie balsavimą. Iki pietų į balsavimo punktą beveik niekas ir nėjo. Tada iš Kelmės buvo pasiųsti keli sunkvežimiai vadinamųjų agitatorių. Gyventojai, pamatę sunkvežimius su žmonėmis, paleido garso gaudą: "Jau važi! Šiuk!"

Labai trūko pagrindžiui spausdinimo priemonių. Rašomųjų mašinėlių lietuvišku šriftu nedaug turėjo ir įstaigos. Teko griebtis ir bolševikinių rekvizavimo metodų. Kas buvo įsigyta už prisigrobtus iš laudies pinigus, turėjo priklausyti laudžiai. Tai buvo numatyta rekvizuoti ir Kelmės tarybinio ūkio rašomoji mašinėlė. Mūsų grupė parengė detalų planą - brėžinį, o naktį Drugelis su draugais iš karinio garnizono panosės mašinėlę išgabeno.

Buvo renkama medžiaga apie okupacinės valdžios piktadarybes. Prisimenu, mes tada, psiuntėme žinutes apie niokojamą architektūrinį paminklą - Kelmės reformatų bažnyčią, statytą XVII a. pradžioje, apie tikinčiųjų persekiojimus (dėl religinių įsitikinimų buvo atleistas iš darbo gimnazijos mokytojas A. Stabingis, tėvams uždrausta leisti vaikus į katechizacijos pamokas bažnyčioje ruošiantis pirmajai komunijai...) ir t. t. Nežinau, kur ir kaip tos žinutės panaudotos, bet teko girdėti, kad vietinė valdžia buvo susirūpinusi, kaip atstatyti nuo bažnyčios bokšto nuverstą kryžį...

Savo dirbtuvėlę turėjusiam nagingam šaltkalviui J. Sindickui tekdavo paremontuoti ir trumpus ginklus, atsiųstus Drugelio ir jo draugų.

PAMAŠTYKIME

Atkelta iš 1 p.

Per pirmuosius dvejus savo valdymo metus LDDP nepajėgė depolitizuoti viešojo gyvenimo, kadru politikos. Dažnai girdimas teigimas, kad LDDP turi tautos mandatą valdymui - Seime balsų daugumą, tad ir teisę viską spręsti.

Prieš keletą savaičių Seime svarstant rezistencijos dalyvių pažymėjimų išdavimo klausimą, vyko karštos diskusijos. Jų metu išryškėjo esminiai požiūriai į naujausią Lietuvos istoriją skirtingai. Seimo narys A. Albertynas teigė, kad 1940 m. birželį Lietuvą pardavė ne A. Sniečkus, o prezidentas A. Smetona, ir kad 1940 m. Tarybų Sąjunga Lietuvos neokupavo, o įvedė papildomus Raudonosios armijos dalinius. Posėdžio metu A. Albertynas bandė apibrėžti, ką reikėtų laikyti tikraisiais rezistentais. Jo teigimu, didžiausieji kovotojai prieš okupantus buvo tarybiniai partizanai ir jų vadas A. Sniečkus. Rezistentų pažymėjimą

pasiūlė suteikti ir A. Brazauskui už tai, kad atskyrė Lietuvos Komunistų partiją nuo Maskvos.

Polemikoje dalyvavęs politinių kalinių sąjungos pirmininkas A. Stašiškis padėjo už LDDP atvirumą, kuris parodė, jog partija tęsia tą pačią politiką, kurią vykdė Stalino tarnai ir stribel.

Seimas priėmė sprendimą, kuris panaikina Rezistencijos dalyvių teisių komisiją. Rezistencijos pažymėjimų išdavimo funkcija perduodama Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centrui - tiek nepasitikėjimo ir aistrų sukėlusiai V. Skuodžio vadovaujamai įstaigai.

Septynios Seimo frakcijos (išskyrus lenkų ir LDDP) išplatino pareiškimą, kuriame išreiškiama nuomonė, kad šiais ypač jautriais klausimais pristesti vienpusišką, vienpartinį LDDP sprendimo variantą yra ne tik neetiška, bet ir žalinga visuomenės interesams.

(Iš TS(LK) spaudos biuro Informacijos)

IŠ MŪSŲ KRONIKOS

Lietuvos Ūkininkų sąjunga ir Konstitucinis centras organizavo konkursą "Metų ūkininkas", kuriame pirmąją vietą mūsų rajone laimėjo ūkininkai Stefanija ir Pranas Kančiauskai. Jie gavo kvietimą į Žemės ūkio parodą "Žalioji savaitė", kuri vyks Berlyne 1995 m. sausio 19-23 d.

Lietuvos Ūkininkų sąjunga ir Konstitucinis centras 1995 m. planuoja išleisti informacinį leidinį "Žemė", kurį ūkininkų sąjungos nariai gaus nemokamai.

Tarpininkaujant Seimo nariui A. Račui, tarp Vokietijos samariečių ir Šaltenių ūkininkų užsimezgė nuoširdi draugystė. Atvykę svečiai atvežė pieno šaldytuvą, kurį padovanojo ūkininkams J. ir V. Bracevičiams. Šaltenių ūkininkai dėkingi A. Račui už pastangas jiems padėti.

Gruodžio 5 d. Respublikos ūkininkų sąjungoje vyko jaunųjų ūkininkų atranka praktikai į Švediją. Iš Kelmės rajono švedai pasirinko Tomą Gaupšą.

Gruodžio 7 d. Žemės ūkio rūmuose vyko Lietuvos Žemdirbių Sąjūdžio tarybos posėdis, kuriame dalyvavo A. Vytuvytė. Buvo aptartos kaimo problemos ir uždaviniai ruošiantis rinkimams į savivaldybes.

Lapkričio mėn. į Kelmę buvo atvykę Berlyno policininkai. Svečiai atvežė medicinos aparatūros, invalidų vežimėlių, lovų, čiužinių ir kt. labdaros. Kelmės policininkams taip pat paliko vertingų dovanų.

Gruodžio 3 d. vyko LS Kelmės raj. Seimelio ir TS (LK) narių susirinkimas. Jame dalyvavo Seimo nariai A. Račas, A. Vaišnoras, Kovo 11-osios akto signataras A. Sėjūnas, Kelmės parapijos klebonas V. Grigaravičius ir kt. svečiai. Seimelyje buvo svarstomi politiniai ir organizaciniai klausimai.

Lapkričio 23 d. vyko "Carito" narių susirinkimas, kuriame pirmininke perrinkta D. Markeliūnaitė, pavaduotoja - S. Andrulytė, numatyti artimiausi darbai sutinkant Šv. Kalėdas ir Naujuosius metus. Kadangi "Carito" organizacija priklauso parapijai, jai vadovauja parapijos klebonas.

Z. Samušienė ir J. Bracevičienė su sūnumi Edmundu prie vokiečių samariečių dovanoto šaldytuvo.

J. STABINGIO nuotr.

MOKYDAMI KITUS, MOKOMĖS PATYS

(Seneka)

Vienodal pavojainga ir bepročiui įteikti kardą, ir nesąžiningam - valdžią. (Pitagoras)

Niekuomet nesislėpė už besilankstančio nugaros. (Bulgarų išmintis)

Ir visuomenės grietinėlė kartais būna suglūžusi. (C. Melamedas)

Nėra gėdingesnės vergovės už sava noriškąją. (Seneka)

Garbės negalima atimti, ją galima prarasti. (A. Čechovas)

"IŠ PRAEITIES TAVO SŪNŪS TE STIPRYBĘ SEMIA"

Penkiasdešimt fizinio ir dvasinio genocido metų skaudžiai žudė, griovė, naikino viską - žmones, kalbą, gamtą, papročius, tradicijas. Kad tik viskas būtų užmiršta, ištrinta ne tik iš gyvenimo, bet ir iš žmonių atminties. Sugrįžta žmogus iš tremties ar emigracijos į savo gimtąjį kaimą, o jame ne tik žmonių neišlikę, bet ir jo vardas

užmirštas. Ir tai suprantama: tokius suniokotus, viską užmiršusius lengviau buvo valdyti ir skatinti uoliai rinkti ir rašyti tik stribų ir kolūkių istorijas. Tačiau ne visi ir viską užmiršo. Gera šlandien minėti tokius, kurie po kruopelytę rinko ir dėjo į savo archyvus ne tik tai, ką liepė

KRAŽIŲ "ŽIBURIO" GIMNAZIJOS AUKLĖTINIAI ANTANAS OŽELIS-RINBUTAS

Lietuvos karo aviacijos lakūnas Antanas Oželis (vėliau susilietuvino ir tapo Rinbutu) gimė 1907 m. sausio 20 d. Pagirskių k. Kražių valsčiuje ūkininkų šeimoje. Mokėsi pradžios mokykloje ir Kražių "Žiburio" gimnazijoje. 1928 m. baigęs gimnaziją, įstojo į Pirmojo Lietuvos prezidento A. Smetonos karo mokyklą, 1930 m. baigė karo mokyklą jaunesniojo leitenanto laipsniu ir buvo paskirtas į Lietuvos kariuomenės kunigaikščio Vaidoto 8-ąjį pėstininkų pulką būrio vadu. Vėliau Antanas Rinbutas ėjo vyresniojo karininko, kuopos vado, pulko telmo sekretoriaus, ugniagesių komandos viršininko pareigas. 1933 m. jam suteiktas leitenanto laipsnis. 1935-1936 m. A. Rinbutas studijavo karo aviacijos kursuose. Čia įsigijo antros eilės karo lakūno-žvalgo specialybę ir buvo paskirtas į Šiaulių karo aviacijos trečiąją bombonešių eskadrilę. Žuvo 1937 m. rugpjūčio 21 d. Vaiguvo apylinkėse aviacijos katastrofoje kartu su lakūnu jaunesniu puskarininku Albinu Palskiu.

V. RIMKUS

KALVYSTĖ KRAŽIŲ VALSČIUJE TARPUKARIO METU (1914-1940 m.) (Iš Kražių kraštotyros muziejaus fondų)

Tiksliai nustatyti, kuriose vietose buvo kalvės, sunku. Palyginus su kitomis apylinkėmis, Kražiai labiau pasižymėjo kalvyste. Daugiausia buvo kalama paprastų ūkiškų daiktų, įrankių. Tik kai kurie iš kalvių kuo nors išsiskirdavo - vieni jų geriau arklus kaustė (Felišas Lukošius), kiti geriau kirvis grūdino (J. Damkus), treči pasižymėjo peilių kalimu: Šaltis nuo Kietiškių, V. Grigula iš Pamedžiokalnio. Kražių apylinkėse garsėjo Kazimieras Orvidas, o vėliau - jo sūnus Jonas Orvidas, ne tik kaip medžio drožėjas, bet ir darbais iš metalo, skardos. K. Orvidas kapų kryžiams liedavo metalinius smūtkelius, iš skardos dirbdavo dažnytnes likarnas, jas dailiai nudažydavo. Taip pat jis darydavęs dažnytnių vėliavų stiebus metalines viršūnes, merginoms sagas ir kt. O jo sūnus Jonas dirbęs sudėtingesnius metalo dirbinius.

V. Radzius, J. Venckus iš Valpinių k. dirbdavę kaltukus, skaptukus.

Prie ypatingų amatininkų menininkų reikia skirti Kražiuose gyvenusį A. Mikutavičių, g. 1898 m., buvusį Lietuvos savanorį - kūrėją. Jis buvo metalo ir medžio meistras. Jo darbų yra Kražių kraštotyros muziejuje. Galima išskirti ir Kražiuose Pievų gatvėje gyvenusį P. Kacucevičių, g. 1887 m., kuris šaltkalvio darbu dirbęs Šiauliuose, Rygoje. Nusimanęs apie daugelį šaltkalvystės darbų. Jo didokas kambarys buvo pilnas visokių šaltkalvystės įrankių. Pr. Kacucevičius buvo lakios fantazijos, iškalbingas žmogus. Jo pasakojimai dažnai peržengdavo realybės ribas ir buvo panašūs į pasakas. Naiviems savo

pasidaręs sparnus ir nusileidęs nuo bažnyčios stogo, kaip 1905 m. buvęs didelis socialdemokratų veikėjas, kaip caro laikais į Vokietiją eksportavęs vėžius. Norėjęs net pasidaryti šaltu oru varomą motorą. Pr. Kacucevičius remontuodavęs pianinus, vargonus. Kartais pavaduodavęs Kražių bažnyčios vargonininką. Atnaujindavęs auksinius ir sidabrinus dirbinius. Buvo aistringas žvejys ir medžiotojas.

Didesnių ūkių savininkai turėdavo ir savo kalves, kuriose kai ką dirbdavosi patys. Dvaruose, kaip pvz., Kražių, Pašilės, Akmenų, Plusčių ir kt., irgi buvo kalvės. Iki 1940 m. Plusčių palivarko savininkas A. Gedgaudas turėjo kalvę ir pats, o gal kitų padedamas, šį tą kaldavosi. Ne per toli nuo jo Skruzdėlynės vienkieno savininkas J. Maziuliuskas taip pat turėjo kalvę ir pats joje kai ką kaldavosi. Didesnius padargus, žinoma, kaldavo kalviai savo kalvėse.

Kražiuose, J. Šukštos dvare, kalviavo tėvas ir du sūnūs Balseriai. Bene seniausias tuo metu buvęs Kražių kalvis Murauskis. Jis gerai dirbęs plūgus, o prie Medžiokalnio kalvis Jazdauskis kaldavęs skrynioms apkaustus, kryžiams pagražinimus.

Nagingi kalviai buvo Lietuvos savanoriai - K. Glazauskas, B. Karpas. Pastarasis turėdavęs ir nemažą mokinių - "gizelių".

Kaip buvo išsidėstę kalvių tinklas Kražių valsčiuje?

Pamedžiokalnio k. gyveno keturi kalviai. Pas S. Kasparą, g. 1896 m., gyveno ir dirbo kalvis A. Karlikauskas, g. 1920 m. Kalvis V. Grigula, g. 1889 m., turėjo sūnus Praną, g. 1922 m., ir Bronių, g. 1926 m. Juodu abu

kalme kalviavo J. Grigula, g. 1903 m.

Užgrablių k. buvo kalvis J. Zalcas. Jis gyveno ir dirbo pas ūkininką A. Zulcą, g. 1884 m. Kiaunoriuose (nuo Kražių 5 km) gyveno Adomaitis-Adomavičius, Butkiškėje dirbo Levickis, Orėliškės k. - A. Žalpis, Pakalniškės - Urbonas, Piliakalnyje (5 km nuo Kražių) - darbštus kalvis Marcinkus, Žibuoklių k., už Butkiškės, kalviavo J. Norgaila, Kasčiukų k. - A. Kivylis, o netoliese, Grumbliuose - Navickas, Kalinauskas - Valpainiuose. Prie kelio Kražiai-Jauniškė kalviavo broliai Šteinai, A. Žalandauskas. Jauniškės k. dirbo kalvis J. Vaitkevičius, g. 1888 m., ir J. Petrošius, g. 1908 m., bei Vaitkus. Kuprėje (nuo Kražių 11 km) yra kalviavę Liorencas, Jankus. Lenkvyčiuose, Kaltinėnų link, kalvystės darbu dirbo Žiauberis, turėdamas daugiau nei 30 ha žemės. Jis buvęs JAV. Grįždamas į Lietuvą, parsivežė visus kalvystei reikalingus įrankius. Matyt, buvo geras kalvis, nes kai Antrojo pasaulinio karo metu apdegė Kražių bažnyčia ir iš jos bokšto krisdamas didysis varpas buvo sužalotas (nuo ugnies varpo aša nulūžo), kalvis Žiauberis ją pataisė. Pašilės bažnytkaimyje buvo šie kalviai: J. Saunorius, g. 1903 m., J. Brazauskas, g. 1913 m., o Pašilės dvare dirbo kalvis J. Rukas, g. 1879 m.

Linkaučių k., prie kelio Kražiai-Kietiškiškė, kalviavo D. Žilėnas, g. 1912 m., o Kietiškiškės dvare dirbo kalvis L. Metrikis, g. 1909 m. Druktėniškės k. kalvystę vertėsi K. Marinkus, g. 1907 m. Karklėnų dvare dirbo kalvis S. Butkus, g. 1898 m., o Karklėnų k. - J. Tautkus, g. 1917 m.